

DAVACI :

VEKİL :

DAVALI :

VEKİL :

DAVANIN KONUSU : Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması amacıyla Bakanlıkta yapılan 31/08/2016 tarihli Bakanlık Kurulunun kararıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğüne reddine yönelik 19/10/2016 tarih ve 27882 sayılı İcra Dairesi Başkanlığı'nun Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesine ilişkin 24/11/1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali istenilmektedir.

DAVACININ DİLLERİ : Davacı tarafından, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararındaki imzaların gerçekleştirenin grafolojik yönden incelenmesi gerektiği, 1924 Anayasası'nın 52. maddesi gereğince kararların Resmî Gazete'de yayımlanması ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmesi gerekirken bu şartlara uyulmadığı, Kararda imzaları bulunan bazı bakanların karar tarihinde Ankara'da olduklarının Meclis tutanakları ile sabit olduğu, Ayasofya'nın tapu kaydında "müze" değil, "cami" ifadesinin yer aldığı ve UNESCO'nun resmi internet sitesinde müze olarak tanımlanmadığı, vakıf malı olan Ayasofya'nın vakfiyesine uygun bir şekilde cami olarak kullanılması gerektiği, vakfedenin iradesine aykırı hareket edildiği, Ayasofya'nın Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsisine yönelik alınmış bir karar bulunmadığı ileri sürülerek, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının iptali istenilmektedir.

DAVALI DARENİN SAVUNMASI: Davalı (Kapatılan) tarafından, 1934 yılında yürürlüğe konulan Bakanlar Kurulu Kararına karşı yıllar sonra dava açılmayacağı, davanın süresinde olmadığı; davacının Bakanlıkta ve diğer kurumlara Ayasofya ile ilgili olarak zaman zaman başvurulara bulunduğu, davaya esas başvuru içeriğinin bir öncekinden farksız olduğu, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının iptali hususunda muhtelif davalar açıldığı, yine aynı icra kararları davacı tarafından daha önce açılan davanın reddedildiği ve bu kararın kesinleştiği, icra hakkında kesin hüküm bulunduğu; Ayasofya Camii'nin 1470 tarihli Mehmed Han-ı Sanî Bin Murad Han-ı Sanî Vakfı vakfiyesinden olup tapunun 57 pafta, 57 ada, 7 parselinde "türbe, akaret, muvakkithane ve medreseyi mütemmil Ayasofya'yı Kebir Camii erifi" olarak kayıtlı olduğu, söz konusu Vakfın tüzel kişiliğe sahip bir mazbut vakıf olduğu ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne temsil ve idare edildiği; Devlet idaresinin en yüksek karar organı olan Bakanlar Kurulunun idare alanında genel karar organı olduğu, Anayasa ve kanunlarla kendisine ayrıca ve açıkça yetki verilmemiş olsa bile, idare alanında "kanuna dayanmak" ve "Anayasaya ve kanunlara aykırı olmamak" ilkesiyle istediği her icra yapmayı yetkili olduğu; Ayasofya'nın tahsis ve kullanım şeklinin değiştirilmesinin yürütmenin takdirinde olduğu, ulusal ve uluslararası koullar ile iç hukukumuz çerçevesinde Bakanlar Kurulunca bu konuda her zaman karar alınabileceği, Bakanlar

Kurulu Kararında yer alan imzaların sahte olduğu iddiasının gerçeği yansıtmadığı öne sürülerek, davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

DANI TAY TETKİK HÂKİM :

DÜ ÜNCES : Dava konusu ile ilgili iptal edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

DANI TAY SAVCISI :

DÜ ÜNCES : Davacı tarafından, Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesine ilişkin 24/11/1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının üzerindeki Atatürk imzasının kriminoloji laboratuvarında inceltirilmesi ve iptali istenilmektedir.

Bakılan davanın açılmasından önce, aynı istemle açılan davanın Danıştay Onuncu Dairesinin 31/03/2008 tarih ve E:2005/127, K:2008/1858 sayılı kararıyla esas yönünden incelenerek reddedildiği, anılan kararın Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 10/12/2012 tarih ve E:2008/1775, K:2012/2639 sayılı kararıyla de i ik gerekçeyle onandığı, davacının karar düzeltme isteminin de 06/04/2015 tarih ve E:2013/3803, K:2015/1193 sayılı kararla reddedildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, davacının 24/11/1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararından en geç yukarıda anılan davanın açıldığı tarihte haberdar olduğu kabulü gerektiği, sonradan dava hakkı doğuracak nitelikte yeni bir hukuki durumun da ortaya çıkmadığı dikkate alındığında bakılan davanın süresizliği nedeniyle incelenmesine olanak bulunmamaktadır.

in esasına gelince;

Dosyanın incelenmesinden, türbe, akaret, muvakkıthane ve medreseyi de kapsayan Ayasofya Camiinin bulunduğu İstanbul ili, Eminönü İlçesi, Cankurtaran Mahallesi Bab-ı Hümayun Sokakı, 57 pafta, 57 ada, 7 sayılı parselde bulunan 2 hektar 6644 m² den ibaret taşınmazın 19.11.1936 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Vakfı adına tapuya tescil edildiği, emsalsiz bir mimarlık ve sanat abidesi olan Ayasofya Camiinin, müzeye çevrilmesi konusunda o dönemde vakıflardan sorumlu olan Maarif Vekaletinin (Millî Eğitim Bakanlığı) 4.11.1934 tarih ve 94041 sayılı yazısıyla, Ayasofya Camiinin çevresindeki evkafa ait dükkanların yıktırılması, diğerlerinin de evkafça istimlak edilmesi suretiyle güzelleştirilmesi ve tamiri ve daimi muhafazası masraflarına karşılık da evkafça bu sene ve gelecek sene bütçelerinden muayyen bir para ayrılması hakkında bir karar alınması suretiyle Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesinin istenildiği, Evkaf Umum Müdürlüğü'nün (Vakıflar Genel Müdürlüğü) 7.11.1934 tarih ve 153197/107 sayılı yazısıyla da, vakfın durumunun parasal olarak değerlendirilmesi üzerine, 24.11.1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla; Ayasofya Camiinin çevresindeki evkafa ait binaların Evkaf Umum Müdürlüğü'nce yıktırılarak temizletilmesi ve diğer binaların istimlak, yıkma ve binanın tamir ve muhafaza masrafları da Maarif Vekilliği tarafından karşılanması suretiyle Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesine karar verildiği anlaşılmaktadır.

Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal

sitleri dünyaya tanıtmak, toplumda sözkonusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmamak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğaldelerinin ya atılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Genel Konferansınca 16 Kasım 1972 tarihinde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu Sözleşmenin başlangıç bölümünde; kültürel mirasın ve doğaldelerin sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, fakat sosyal ve ekonomik artların değişmesiyle bu durumu vahimleştiren daha da tehlikeli çürüme ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir şekilde yok olma tehdidi altında olduğunu, kültürel ve doğaldelerin herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaştırma teşkil ettiğini, bu mirasın ulusal düzeyde korunmasının, korumanın gerekli olduğu kaynakların genişliği ve kültürel varlığın toprakları üstünde bulunduğu ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknik kaynaklarının yetersizliği nedeniyle çoğu kez tamamlanmamış olarak kaldığı, örgüt yasaasının, dünya mirasının muhafaza ve korunmasını sağlamak ve ilgili milletlere gerekli uluslararası sözleşmeleri tavsiye etmek suretiyle bilgi muhafazasını arttırmayı ve yaymayı öngördüğünü, kültürel ve doğaldere varlıklarına ilişkin mevcut uluslararası sözleşme, tavsiye ve kararların hangi halka ait olursa olsun bu sözleşme ve yerini doldürülmez kültür varlıklarının korunmasının dünyanın bütün halkları için önemini gösterdiğini, kültürel ve doğaldelerin mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini, kültürel ve doğaldere varlıkları tehdit eden yeni tehlikelerin vücut ve ciddiyeti karşısında, ilgili devletin faaliyetinin yerini almamakla beraber bunu müessir bir şekilde tamamlayacak kolektif yardımda bulunarak, istisnâ evrensel de erdeki kültürel ve doğaldelerin mirasın korunmasına ilişkin, bütün milletlerarası camianın ödevi olduğunu, bu amaçla, daimi bir temel üzerine ve modern bilimsel yöntemlere uygun olarak, istisnâ de erdeki kültürel ve doğaldelerin mirasın kolektif korunmasına matuf etkin bir sistemi kuran yeni hükümleri, bir sözleşme biçiminde kabulünün zorunlu olduğunu hususlarına yer verilerek bu sözleşmenin kabul edildiği vurgulanmaktadır.

Söz konusu Sözleşme hükümlerinin bir gereği olarak oluşturulan Dünya Miras Listesi, UNESCO'ya bağlı Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenerek buldukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmiş doğaldere ve kültürel varlıkları göstermektedir. Böyle bir liste oluşturmadaki amaç, tüm insanlığın malı olan de erlerin korunmasında uluslararası işbirliğini mümkün kılmaktır. Düzenli olarak yenilenen listede 2008 yılı itibarıyla 141 ülkeye ait 851 varlık bulunmaktadır. Bunların 660'ı kültürel, 166'sı doğaldere, 25'i ise kültürel ve doğaldere varlıktır. Kültürel bir miras niteliğindeki İstanbul'un tarihi alanları 6.12.1985 tarihinde Dünya Miras Listesine dahil edilmiştir.

İstanbul'un tarihi alanlarının en önemli parçalarından biri olan ve ortak miras olarak kabul edilen evrensel de erlere sahip Ayasofya'nın, müze olarak kullanılması idarenin takdir yetkisi kapsamındadır ve dava konusu işlemlerde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Davacı tarafından, Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesine ilişkin 24/11/1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının üzerindeki Atatürk imzasının kriminoloji laboratuvarında incelettirilmesi istenilmektedir. Dosyanın incelenmesinden, T.C. Ba vekalet Kararlar Müdürlü ününce 14/11/1934 tarih ve 94041 sayılı Tezkere uyarınca cıra Vekilleri Heyetince kararnamenin hazırlandı ı ve onaya sunuldu u, Cumhurba kanınca Kararnamenin imzalandı ı, Müzenin 01/02/1935 tarihinde faaliyete geçti i göz önüne alındı ında Cumhurba kanının iradesinin olu madı ından söz edilemeyece inden iddianın incelenmesi istemi yerinde görülmemi tir.

Açıklanan nedenlerle, davanın reddi gerekti i dü ünülmektedir.

TÜRK M LLET ADINA

Karar veren Danı tay Onuncu Dairesince, duru ma için önceden taraflara bildirilen 02/07/2020 tarihinde davacı Derne i temsilen ile davacı Dernek vekili Av., temsilen Hukuk Mü aviri geldikleri, Danı tay Savcısının hazır oldu u görülmekle açık duru maya ba landı, taraflara iddia ve savunmalarını açıklamaları için usûlüne uygun söz verilip, Danı tay Savcısının dü ününcesi alındıktan ve tarafların Savcı dü ününcesine yönelik beyanları dinlendikten sonra duru maya son verildi.

Davacının, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararında yer alan imzaların gerçe i yansıtmadı ı, Kararda imzaları bulunan bazı bakanların karar tarihinde Ankara dı ında olduklarının Meclis tutanakları ile sabit olması nedeniyle imzalarının geçersiz oldu u ve grafolojik yönden incelenmesi gerekti i iddiaları yönünden, dosyada konu ile ilgili inceleme yapılmasını gerektirecek yeterli emare bulunmadı ı kanaatine ula ıldı ından söz konusu imzaların gerçekli iyle ilgili inceleme yapılmasına gerek görülmemi tir.

Davalı idarenin davada süre a ımı oldu u iddiası yönünden;

2577 sayılı dari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrasında; dava açma süresinin, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hâllerde Danı tay'da ve idare mahkemelerinde altmı ve vergi mahkemelerinde otuz gün oldu u, dördüncü fıkrasında ise, ilan gereken düzenleyici i lemlerde dava süresinin, ilan tarihini izleyen günden itibaren ba layaca ı, ancak bu i lemlerin uygulanması üzerine ilgililerin, düzenleyici i lem veya uygulanan i lem yahut her ikisi aleyhine birden dava açabilecekleri hükme ba lanmı , aynı Kanun'un 10. maddesinde de; ilgililerin, haklarında idari davaya konu olabilecek bir i lem veya eylemin yapılması için idari makamlara ba vurabilecekleri, altmı gün içinde bir cevap verilmezse iste in reddedilmi sayılaca ı, ilgililerin altmı günün bitti i tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danı tay'a, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilecekleri hüküm altına alınmı tir.

Dava konusu olayda, davacı Dernek tarafından 31/08/2016 tarihinde Ba bakanlık genel evrak kaydına giren dilekçe ile "Ayasofya Camii'nin müze olmasının hukuken ve vakfen mümkün olmadı ı, 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlü üne Devrine Dair Kanun'un, Bakanlar Kurulu Kararından önce uyulması gereken

bir hukuk normu oldu u, Türkiye Cumhuriyetinde hukukun Anayasa'nın teminatı altında oldu u ileri sürülerek hak, hukuk ve vakıf senedine göre Ayasofya Camii'nin ibadete açılması talep edilmiştir. Anılan bakanlık kararı, Bakanlık Kurulunun Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü'nün 19/10/2016 tarih ve 27882 sayılı yazısıyla "Ayasofya Camii mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olmakla birlikte, dava konusu 24.11.1934 tarih ve 2/1589 sayılı kararla Vekilleri Heyetince müzeye çevrilmiş olup, halen Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluğunda müze olarak devam etmektedir" belirtilerek cevap verilmiş ve bu suretle söz konusu talep reddedilmiş bulunmaktadır.

Davacı Derneğin Bakanlık Kuruluna yaptığı başvuru 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesi kapsamında yapılan bir başvuru niteliğinde olup, Ayasofya'nın müze statüsünde kullanımının hukuk ve vakıf senedine aykırı olduğu iddiasıyla cami olarak kullanıma açılması talebini içermektedir. Bu talebin reddine dair işlem, dava dilekçesi ekinde ibraz edilen taahhütlü tebliğ alındısı suretine göre davacı Derneğe 24/10/2016 tarihinde tebliğ edilmiş ve altmış günlük yasal dava açma süresi içinde kalan 20/12/2016 tarihinde de bu dava açılmıştır. Esasen Dairemizin E:2018/3786 sayılı dosyasında doğrudan dava konusu Bakanlar Kurulu Kararına karşı açılan dava, davalı idareye yeni bir başvuru yapılmadan ve konu ile ilgili tesis edilmiş bireysel bir işlem olmadan açılmış bulunduğundan 13/09/2018 tarihinde verilen K:2018/2588 sayılı süre ret kararıyla sonuçlanmış iken, bu dava bahis konusu başvuru üzerine tesis edilen yeni bir bireysel işlem akabinde açılmış olduğu undan, dosya esas yönünden görüşülmek üzere tekemmül ettirilmiş tir.

Davacı Derneğin başvurusunun reddedilmesine dair işlem, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı dayanak alınmak suretiyle tesis edilmiştir. Dolayısıyla davacı, hakkında idari davaya konu olabilecek bireysel işlemin tesis edilmesi üzerine hem bu işlem, hem de dayanak işlem veya bunlardan herhangi birine karşı dava açabilecek olup, uyuşmazlıkta da, bireysel süretiliminin dayanağını oluşturan Bakanlar Kurulu Kararına karşı söz konusu işlemin tebliği üzerine yasal süresi içinde dava açılmış tir. Bu nedenle, davalı idarenin süretilimi itirazı yerinde görülmemiştir.

Davalı idarenin, tarafları ve konusu aynı olan önceki bir davada Dairemizce verilen kesin bir hüküm bulunduğ u iddiasına gelince;

Söz konusu kesin hüküm iddiasına ilişkin karar; Dairemizin 31/03/2008 tarih ve E:2005/127, K:2008/1858 sayılı davanın reddine ilişkin kararının de ik gerekçe ile onanmasına dair İdari Dava Daireleri Kurulununun 10/12/2012 tarih ve E:2008/1775, K:2012/2639 sayılı kararıdır.

Anılan Kararda, "... Dünya Miras Listesine dahil edilerek tüm insanlığın ortak değer kabul edilen Ayasofya'nın da, anılan sözleşme hükümleri gereğince, bulunduğ u Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından korunacağı ve ya atılacağı açıktır. Koruma ve ya atma ilkesine uygun olmak artıyla, Ayasofya'nın kullanım eklinin ise iç hukukumuzda göre belirlenmesi önünde anılan Sözleşme medeni engel bir kural bulunmamaktadır.

Davalı idare tarafından, Ayasofya'nın tarihi, mimari ve kültürel nitelikleri nedeniyle ve korunması amacıyla diğer camilerden farklı değerlendirilmesinin zorunlu olduğu u, bu zorunluluklar nedeniyle ve 1934 yılındaki ulusal ve uluslararası konular dahilinde, dava konusu işlemin kullanım eklinin müze olarak belirlendiğ i belirtilmektedir.

Ulusal ve uluslararası koşullardaki değişiklikler gözetilerek ve Ayasofya'nın tarihi, mimari ve kültürel niteliklerini koruma ve yaşatma amacına bağlı olarak Ayasofya'nın kullanım şeklinin müze olmaktan çıkartılması ve başka bir amaca tahsis edilmesi de idarenin takdirinde bulunmaktadır. ..." gerekçesine yer verilmiş ve bu gerekçe ile davanın reddine ilişkin karar onanmıştır.

Bahse konu kararda, Ayasofya'nın kullanım şeklinin iç hukukumuzda göre belirlenmesi önünde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'de engel bir hükmün bulunmadığı belirtildikten sonra, Ayasofya'nın müze vasfından başka bir amaca tahsisinin idarenin takdirinde olduğuna hükmedilmiştir. Ancak, söz konusu dava içeriğinde; Ayasofya'nın mülkiyeti, vakıf niteliği ve tapusunda yer alan vasfı itibarıyla vakıf senedinde tahsis edildiği amaç dışında kullanımının hukuka aykırı olduğuna ilişkin iddialar yönünden esasa ilişkin herhangi bir inceleme ve değerlendirme bulunmadığı gibi, buna dair herhangi bir gerekçe ve hüküm de yer almamıştır.

Bu itibarla, davacı Derneğin daha önceki davalar kapsamında yargılama konusu yapılmayan, hakkında herhangi bir gerekçe ve hüküm bulunmayan dava sebepleri yönünden 2577 sayılı Kanun'un 10. maddesi gereğince yapılmış yeni ve farklı bir başvuru sonucu tesis edilmiş işlem üzerine ortaya çıkan uyuşmazlığın esasının incelenmesi gerekmekte olup, belirtilen konular hakkında kesinleşen bir hükümden söz edilemeyeceğinden, davalı idarenin usûle ilişkin iddiaları yerinde görülmeyle, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra işin esasına geçilerek gereği görülmüştür:

MADD OLAY VE HUKUK SÜREÇ:

1470 tarihli Mehmed Han-ı Sanî Bin Murad Han-ı Sanî Vakfı'nın vakfiyesinde "cami" olarak gösterilen ve 19/11/1936 tarihli tapu senedi uyarınca İstanbul ili, Eminönü İlçesi (hâlen Fatih İlçesi), Cankurtaran Mahallesi, Babı Hümayun Sokak, 57. Pafta, 57. Ada, 7 numaralı Parselde "türbe, akaret, muvakkithane ve medreseyi mütemil Ayasofyayı Kebir Camii şerifi" vasfı ile "Ebulfetih Sultan Mehmet Vakfı" adına kayıtlı Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması talebiyle davacı Dernek yetkilisi tarafından 31/08/2016 tarihli dilekçe ile (kapatılan) Bakanlıkta başvurulmuştur.

Anılan dilekçeye Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü'nün 19/10/2016 tarih ve 27882 sayılı yazısı ile Ayasofya Camii'nin müze olarak kullanımının devam ettirilmesi yönünde cevap verilmiş olup, davacıya bu yazı 24/10/2016 tarihinde tebliğ edilmiş ve bunun üzerine 20/12/2016 tarihinde kayda giren dilekçe ile bakılmakta olan dava açılmıştır.

NCELEME VE GEREKÇE :

a) İlgili Mevzuat:

Mülga 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Meriyet ve ekli Tatbiki Hakkında Kanun'un 1. maddesinde "Kanunu medeninın meri olma ağırlığı tarihten evvelki hâdiselerin hukukî hükümleri, mezkûr hâdiselerin hangi kanun meri iken vaki olmuştukça yine o kanuna tâbi kalır.

Binaenaleyh 4 te rini evvel 1926 tarihinden evvel vukubulmuş olan muamelelerin hukukan lâzımülifa olup olmamaları ve neticeleri, mezkûr tarihten sonra dahi, vukuları zamanında meri olan

kanunlara tevfikân tayin olunur. ..." hükmüne, 8. maddesinde ise "Kanunu medeninî meriyete vazından mukaddem vücuda getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu ne rolunur. ..." hükmüne yer verilmiştir.

Benzer şekilde, 864 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldıran 03/12/2001 tarih ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Hakkında Kanun'un 1. maddesinde "Türk Medenî Kanununun yürürlüğüne girdiği tarihten önceki olayların hukukî sonuçlarına, bu olaylar hangi kanun yürürlükte iken gerçekleşmişse kural olarak o kanun hükümleri uygulanır.

Türk Medenî Kanununun yürürlüğüne girdiği tarihten önce yapılmış olan işlemlerin hukuken bağlayıcı olup olmadıkları ve sonuçları, bu tarihten sonra dahi, yapıldıkları sırada yürürlükte bulunan kanunlara göre belirlenir. ..." hükmüne, 8. maddesinde ise "Türk Kanunu Medenîsinin yürürlüğüne girmesinden önce kurulmuş bulunan vakıflar hakkında yürürlükte olan özel hükümler saklı kalmaya devam eder. ..." hükmüne yer verilmiştir.

05/06/1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesinde "Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya amme intizamına uygun olmayan veyahud işe yaramaz bir hale gelen hayrat vakıflar, idare meclisinin teklifi ve Bakanlar Heyetinin kararı ile mümkün mertebe gayece aynı olan diğer hayrata tahsis edilebileceği gibi bu kabîl hayrat ayın veya para ile değerlendirilerek elde edilecek ayın veya para dahi aynı suretle diğer hayrata tahsis olunabilir.

Mimarî veya tarihî değerleri olan eserler satılamaz." hükmü yer almaktadır.

Hâlen yürürlükte bulunan 20/02/2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 15. maddesinde "Vakıfların hayrat ta'ınmazları haczedilemez, rehnedilemez, bu ta'ınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zamanaşımını işlemez.

Genel Müdürlüğüne, mazbut ve mülhak vakıflara ait olup, tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanunlara veya kamu düzenine aykırı yahut tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan ta'ınmazlar; mazbut vakıflarda Meclis kararı ile mülhak vakıflarda vakıf yöneticisinin talebi üzerine Meclis kararı ile gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülebilir, akara devredilebilir veya paraya çevrilebilir. Bu paralar aynı surette diğer bir hayrata tahsis olunur. Aynı vakıf içerisindeki dönüştürme veya devirlerde bedel ödenmez." hükmüne, 16. maddesinde de, "Mazbut vakıflara ait hayrat ta'ınmazlara, Genel Müdürlük tarafından öncelikle vakfiyeleri doğrultusunda işlev verilir. Genel Müdürlükçe değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen hayrat ta'ınmazlar; fiilen asli nitelikte uygun olarak kullanılıncaya kadar kiraya verilebilir.

Bu hayrat ta'ınmazlar; Genel Müdürlükçe işlev verilmek amacıyla, vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere Genel Müdürlüğün denetiminde onarım ve restorasyon karârlı kamu kurum ve kuruluşlarına, benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere tahsis edilebilir. ..." hükmüne yer verilmiştir.

b) Vakıf Müessesesi

Anayasa Mahkemesinin 04/12/1969 tarih ve E:1969/35, K:1969/70, 26/12/2013 tarih ve E:2013/70, K:2013/166 sayılı kararlarında da vurgulandığı üzere, kökü slâm hukukuna dayanan, temelinde vakfedenlerin iradesi bulunan ve bir sosyal yardım kurumu olan vakıflar, bir mülkün

menfaatlerinin sosyal ve kültürel hizmetlere tahsis edilmek üzere özel mülkiyetten çıkarılarak temlik ve temellükten yasaklanmak suretiyle kamu yararına özgülmesini ifade etmektedir.

22/11/2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 101. maddesinde vakıflar, "gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülmeleriyle oluşan tüzel kişilere sahip mal toplulukları" olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde vakıf kurulabilmesi, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre mümkün olmakla birlikte, anılan Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş olan vakıfların, tarihten gelen özellikleri, kuruluş irade ve amaçları ile vakıf senetlerindeki şartlar gereği korunmaları ve sürekliliklerinin sağlanması hususları gözetilerek, "mazbut vakıflar", "mülhak vakıflar", "yeni vakıflar", "cemaat vakıfları" ve "esnaf vakıfları"nın yönetimi, faaliyetleri ve denetimi, yurt içi ve yurtdışıındaki taahhüt ve taahhüt vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılması, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usûl ve esaslar 20/02/2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Vakıf amaç ve faaliyetlerinin yerine getirilmesi için gelir getirici şekilde değerlendirilmesi zorunlu olan taahhüt ve taahhüt vakıflara "akar", vakıfların doğrudan toplumun istifadesine bedelsiz olarak sundukları mal ve hizmetlere "hayrat" adı verilmektedir.

c) Eski Vakıflar Hakkında Uygulanacak Hukuk Kuralları

17/02/1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi 04/04/1926 tarih ve 339 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve yürürlük tarihinin düzenlendiği 936. maddesi hükmü gereği yayımı tarihinden altı ay sonra 04/10/1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

19/06/1926 tarih ve 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Meriyet ve Eklî Tatbiki Hakkında Kanun'un "Umumî hükümler, Kanunun makabline ümulü" başlıklı 1. maddesinde "Kanunu medeninın meri olma başlıca tarihi evvelki hâdiselerin hukukî hükümleri, mezkûr hadiselerin hangi kanun meri iken vaki olmu ise yine o kanuna tâbi kalır. Binaenaleyh 4 te rinievvel 1926 tarihinden evvel vukubulmuş olan muamelelerin hukukan lâzimülfa olup olmamaları ve neticeleri, mezkûr tarihten sonra dahi, vukuları zamanında meri olan kanunlara tevfikân tayin olunur. ..." kuralına, "Kanunu medeniden evvel müesses evkaf, tesisler" başlıklı 8. maddesinde ise "Kanunu medeninın meriyete vazından mukaddem vücuda getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu ne rolunur. Kanunu medeninın meriyete vazından sonra vücuda getirilecek tesisler, kanunu medenî ahkâmına tâbidir." kuralına yer verilerek, 743 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 4 Ekim 1926 tarihinden önce kurulan eski vakıfların yeni Kanun hükümlerine tabi olması uygun görülmediğinden, 864 sayılı Kanun'un 8. maddesinde, Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflara dair ayrı bir kanuni düzenleme yapılacağı belirtilmiş ve bu kapsamda 05/06/1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Benzer şekilde, 1 Ocak 2002 tarihinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, 864 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldıran 03/12/2001 tarih ve 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Eklî Hakkında Kanun'un 8. maddesinde de, 4721

sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar için yürürlükte olan özel kurallar saklı tutularak 4 Ekim 1926 tarihinden önce kurulmuş olan vakıfların hukuki statülerinin muhafazasına karar verilmiştir.

Buna göre, kanun koyucu, eski vakıfları kuranların iradelerine ve sözleşme hürriyetine olabildiince saygı göstererek, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda eski vakıfları düzenlerken vakıf kurumunun ve ondan doğan ilhakların hukuki niteliğinde ve bu arada vakıf mallarının özel mülkiyet konusu mallar olmasında, herhangi bir değişiklik yapmamış, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlüğe girdiği 04/10/1926 tarihinden önce kurulan vakıfların hukuki statüleri 2762 sayılı Vakıflar Kanunu (hâlen 5737 sayılı Vakıflar Kanunu) hükümleri çerçevesinde korunmaya devam edilmiştir.

ç) Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun Eski Vakıflarla İlgili Değerlendirmeleri

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 30/05/2007 tarih ve E:2007/18-293, K:2007/310 sayılı Kararında vakıflarla ilgili olarak yapılan genel değerlendirme şu şekildedir:

“... Dava konusu vakıf, Osmanlı dönemine ait bir vakıftır. Bu nedenle davayı Osmanlı Vakıf Hukuku düzenlemelerine göre incelemek gerekir. Osmanlı tatbikatında vakıf; bir malı mülkiyetten çıkarıp menfaatlerini belli artlarla, ebedi olarak bir hayır cihetine tahsis etmek demektir. Vakıf, kamu veya özel nitelikte kurulsun dahi hukuki bir tasarruf olduğunda üphe yoktur. Ancak, hukuki tasarruflar, tek taraflı ve iki taraflı irade beyanı şeklinde ayrılmaktadır. O halde vakıf, hangi tür irade beyanına göre kurulmaktadır. Osmanlı hukukçularına göre; ister kamuya, isterse özel cihetlere tahsis edilsin veya birinci derecede vakıftan yararlanacak belli şahıslar bulunsun veya bulunmasın vakıf tek taraflı bir hukuki muameledir. Vakfedenin (vâkıf) icabıyla (irade beyanıyla) kurulur. Vakıf muamelesinin baylıca kazanması için hakimin yargılama sonucunda vakfın lüzumuna karar vermesi gerekir. Osmanlı tatbikatında buna tescil denilmektedir. Bir vakıf muamelesinin hem sahih hem de lâzım olabilmesi için tescilli şart koşulmuştur. Tescil ile, vakfiyet ile verilen hükümler tarafları ve bütün hükmi şahısları bağlar. Artık hiçbir kimse vakıf malı aleyhinde mülkiyet ve istihkak iddiasıyla dava açamaz. ... Vâkıfa ait mülk, vakfedildikten sonra kimin olacaktır. Osmanlı hukukçuları vakıf mallarının mülkiyetinin '... Allahın mülkü hükmünde ...' diyerek hükmi bir şahsiyete intikal ettiğini açıkça söylemektedirler. Vakfın hukuki sonucu vakfedilen malın aslının hapsi ve menfaatinin Allahın kullarına ait olmasıdır. (Ebu-Üla Mardin, Ahkam-ı Evkaf, Ömer Hilmi Karınabadizade Ahkamül Evkaf) Vakıf muamelesiyle vakfedilen mal, bir şekilde it manevi dokunulmazlık kazanır. Artık vakıf malı üzerinde, mülkiyet konusu bir malımı gibi tasarruf olunamaz. ... Yukarıda yapılan açıklamalardan hareketle Osmanlı tatbikatında vakıf; tek taraflı irade beyanıyla kurulan, yargılama sonucunda lüzumuna karar verilen, tescille hüküm ifade eden; konusu malum, muayyen ve dayanıklı bir malın, vakfedenin mülkiyetinden çıkarılıp özel ve tüzel kişilerin yararına, gayesine uygun bir biçimde mütevellilerince idare edilen hukuki müesseselerdir.

Osmanlı döneminde kurulan bir vakfın yukarıdaki esaslar dairesinde kurulup kurulmadığının tespiti ancak vakfın tüzümü (vakfiye) ile belirlenebilir. ...”

d) Danıştay 10. Daireleri Kurulunun Kariye Camii'ne Dair Kararı

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlü e girdi i 04/10/1926 tarihinden önce kurulmu , mazbut vakıf hayratı statüsünde bulunan, stanbul li, Fatih İçesindeki Kariye Camii'nin müze ve müze deposu olarak kullanılmak üzere Milli E itim Bakanlığı na tahsisine ili kin 29/08/1945 tarih ve 3/3054 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemiyle Dairemizde açılan davada, 12/03/2014 tarih ve E:2010/14612, K:2014/1474 sayılı kararımızla, "... Birle mi Milletler E itim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Genel Konferansınca 16 Kasım 1972 tarihinde 'Dünya Kültürel ve Do al Mirasının Korunmasına Dair Sözle me'nin kabul edildi i, 14/04/1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözle me'nin, 23/05/1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14/02/1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı ı, ... Söz konusu Sözle me hükümlerinin bir gere i olarak olu turulan Dünya Miras Listesi, UNESCO'ya ba lı Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenerek buldukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmi do al ve kültürel varlıkları gösterdi i, böyle bir liste olu turmadaki amacın tüm insanlı ın malı olan de erlerin korunmasında uluslar arası i birli ini mümkün kıldı ı düzenli olarak yenilenen listede 2008 yılı itibariyle 141 ülkeye ait 851 varlık bulundu u bunların 660'ı kültürel, 166'sı do al, 25'i ise kültürel ve do al varlık oldu u, kültürel bir miras niteli i ta ıyan stanbul'un tarihi alanlarının 06/12/1985 tarihinde Dünya Miras Listesine dahil edildi i, stanbul'un tarihi alanlarının önemli parçalarından biri olan ve ortak miras olarak kabul edilen evrensel de erlere sahip Kariye Müzesinin, in a edildi i yüz yıllar öncesinden günümüze kadar uzanan süreçte tarihe tanıklık etmesi, belli bir zaman diliminde veya kültürel mekanda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların geli iminde, ehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani de erler arasındaki önemli etkile imi göstermesi, insanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik veya peyzaj toplulu unun de erli bir örne ini sunması ve bir veya birden fazla kültürü temsil eden önemli bir örnek olması nedeniyle tüm dünyaya tanıtılma i levinin gere i gibi yerine getirilebilmesi amacıyla müze olarak kullanılmasında hukuka aykırılık bulunmadı ı ..." gerekçesiyle davanın reddine karar verilmi tir.

Dairemizin anılan kararının temyiz edilmesi üzerine Danı tay dari Dava Daireleri Kurulunun 26/04/2017 tarih ve E:2014/4645, K:2017/1860 sayılı kararıyla temyize konu karar hukuka ve usûle uygun bulunmu ve kararın onanmasına karar verilmi ise de davacı tarafından, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının hukuka aykırı oldu u ileri sürülerek Danı tay dari Dava Daireleri Kurulunca verilen 26/04/2017 tarihli onama kararının düzeltilmesinin istenilmesi üzerine, Danı tay dari Dava Daireleri Kurulunca, karar düzeltme dilekçesinde ileri sürülen nedenler, 2577 sayılı Kanun'un 54. maddesi hükmüne uygun bulunarak, karar düzeltme isteminin kabulü ile Danı tay dari Dava Daireleri Kurulunun 26/04/2017 tarih ve E:2014/4645, K:2017/1860 sayılı kararı kaldırılarak temyiz istemi yeniden görü lümü olup, 19/06/2019 tarih ve E:2018/142, K:2019/3130 sayılı karar ile;

"Kariye Camii erifi, Osmanlı Devleti döneminde özel hukuk hükümlerine göre vakfedilmi , mazbut Fatih Sultan Mehmet Vakfına ait hayrat ta inmazlardandır. Hayrat ta inmazlar; ibadethane, hastahane ve a hane gibi do rudan do ruya hayır hizmetlerinin ifası için kurulmu olan vakıfların ta inmazlarıdır ki; bu ta inmazlar gerek mülga 2762 sayılı Vakıflar

Kanunu, gerekse halen yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu hükümleri uyarınca kamu malı niteliindedirler. Dolayısıyla, bunlar hakkında, esas itibarıyla, özel mülkiyet hükümleri tatbik olunamaz. Hayrat malları satılamaz, rehin edilemez, haciz olunamazlar, bunlar için ne mülkiyete, ne de irtifak haklarına ili kin kazandırıcı zamana ımı hükümleri uygulanamaz. Zira, bu mallar hiç bir ki inin özel mülkiyetinde olmayıp, kamunun kullanımına ve istifadesine tahsis edilmi lerdir. Hayrat ta inmazlar, mülga 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesi ile halen yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 15 ve 16. maddelerinde öngörülen hükümler hariç olmak üzere vakfın belirledi i kullanım ekli dı ında bir kullanım amacına tahsis edilemez.

Bu itibarla, mülga 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesinde öngörülen durum ortaya çıkmamı olmasına kar ın vakfedenin, ta inmazın ilelebet cami olarak kullanılması yönündeki iradesini ve tahsisini ortadan kaldıracak ekilde alınan dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı, metni yukarıya alınan ve vakıf senedi hangi tarihte düzenlenmi se o tarihteki mevzuatın uygulanaca ını hükme ba layan 864 sayılı Kanunun 1 inci maddesine aykırıdır. Bu hukuka aykırılıktan olsa gerektir ki, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı alınmadan önce Maliye Bakanı tarafından Ba bakanlı a gönderilen görü yazısında; 'Bu itibarla, Milli E itim Bakanlı nca hazırlanmakta olan kanun tasarisinin i lemleri biterek yürürlü e girece i zamana intizaren ...' ifadesine yer verilmi , daha yürürlü e girmemi bir kanuna atıfla Bakanlar Kurulu Kararı ihdas edilmi tir. Dava dosyası Danı tay Altıncı Dairesinde iken Dairece 21/04/2010 tarihli ara kararla idareye 'dava konusunu olu turan mevzuat hükümleri' sorulmu olmasına kar ın, idarece hiçbir yasal dayanak gösterilmemi tir.

Hayrat vakıflarının temel özelli i bunların amaç dı ı kullanımlara kar ı üçüncü ki iler yanında, bizzat Devlet'e kar ı da korunmu olmasıdır. Bu vakıfların Devlet'in koruması altında olması, Devlet'in istedi i zaman ve istedi i ekilde vakıf malları üzerinde tasarrufta bulunması anlamına gelmez. Devlet, sadece vakıf malların amacı do rultusunda kullanılmasını teminen, kendisine emanet edildi i varlık konumundadır. Bir düzenleme ile olsa bile hayrat vakıfların, ba ka bir amaca özgülmesi, hukuka aykırı olacaktır.

Öte yandan, Bakanlar Kurulu Kararı alınırken i lem tarihinde yürürlükte olan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun öngördü ü artlara uyulmamı tir. Yukarıda sözü edilen mülga 864 sayılı Kanun hükümleri bulunmasa bile, i lem tarihinde yürürlükte bulunan mevzuatın öngördü ü artlar, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı alınırken; 05/06/1935 tarihinde çıkarılan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesinde yer alan; 'Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya amme intizamına uygun olmayan veyahut i e yaramaz bir hale gelen hayrat vakıflar, idare meclisinin teklifi ve Bakanlar Heyetinin kararı ile mümkün mertebe gayece aynı olan di er hayrata tahsis edilebilece i gibi bu kabil hayrat ayın veya para ile de i tirilerek elde edilecek ayın veya para dahi aynı suretle di er hayrata tahsis olunabilir.' hükmüne, uygun hareket edilmemi tir. Aynı hüküm halen yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 15. ve 16. maddelerinde yinelenmi tir.

Dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı ise; Kanunda öngörülen artlardan hiç birisi gerçekte meden alınmı , gerekli ekil artlarına da uyulmamı tir. Zira; Kariye Camiinin, cami olarak kullanılmasında kanuna ve kamu düzenine aykırılıktan söz edilemeyece i gibi, Bakanlar

Kurulu kararına altlık olu turmak üzere, Vakıflar Genel Müdürlü ü dare Meclisinin herhangi bir teklifi bulunmamaktadır. Öte yandan yapılan tahsis; bir ibadethanenin depo ve müze olarak kullanılması amacına matuf olup, yukarıdaki artlar var olsa bile, dava konusu i lemi maksat yönünden açıkça sakatlamaktadır.

Belirtilen nedenlerle, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı, yetki, ekil, sebep, maksat yönlerinden hukuka aykırıdır.” gerekçelerine yer verilerek, Dairemizin 12/03/2014 tarih ve E:2010/14612, K:2014/1474 sayılı kararı bozulmu olup, anılan bozma kararı uyarınca verilen Dairemizin 11/11/2019 tarih ve E:2019/11776, K:2019/7680 sayılı kararı ile de ilgili Bakanlar Kurulu Kararının Kariye Camii'ne ili kin kısmı iptal edilmi tir.

e) Vakıf Mallarının Statüsü

Anayasa Mahkemesinin 30/01/1969 tarih ve E:1967/47, K:1969/9 sayılı Kararına göre vakıf mallarının maliki hiçbir zaman Devlet de il, vakıfların kendileridir: “ *slâm hukukuna göre kurulmu olan ve varlıkları 2762 sayılı, 5/6/1935 günlü Vakıflar Kanunu ile tanınan vakıfların ta ınmaz mallarının bu vakıfların mülkiyeti altında oldu u, gerek islâm hukukunun, gerekse o hukukun bu konudaki hükümlerini saklı tutan Vakıflar Kanununun hükümleri gere idir. Demek ki vakıf mallarının maliki, hiçbir zaman Devlet de il, vakıfların kendileridir.*”

Yargıtay içtihatlarına göre de vakıf mallarının sahibi Devlet de ildir. Yargıtay çtihadı Birle tirme Hukuk Genel Kurulunun 26/05/1935 tarih ve E:1935/78, K:1935/6 sayılı Kararında da 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Meriyet ve ekli Tatbiki Hakkında Kanun'un 8. maddesi gere ince “*Kanunu Medeninın meriyete vaz'ından evvel vücuda getirilen bu gibi evkaf hakkında esasatı sabıkanın tatbiki lazım gelmesine*”, “*mal-ı vakfın emval-i Devletten olmadı ının kabulüyle*” ifadeleri kullanılarak, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlü e girdi i tarihten önce kurulmu olan vakıflar hakkında anılan Kanun'dan önceki hukuk kurallarının uygulanaca ı ve vakıf mallarının Devlet malı hükmünde olmadı ı karara ba lanmı tir.

f) 04/10/1926 Tarihinden Önce Kurulan Vakıflarla İlgili Genel De erlendirme

Yukarıda alıntılanan kanun hükümleri, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danı tay kararlarının birlikte de erlendirilmesinden 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlü e girdi i 04/10/1926 tarihinden önce kurulmu olan vakıflarla ilgili olarak;

(i) Vakfiye ya da vakıf senedinin, vakfın kurucu belgesi oldu u, bu belgelerin, vakfın konusuna, amacına ve organlarına dair vakfedenin iradesini yansıtan düzenlemeler içerd i,

(ii) Vakfiye ya da vakıf senedi hükümlerinin, hukuk kuralı etki, de er ve gücünde oldu u; vakıf kurma i lemi tamamlandıktan sonra bu kuralların, “vakfedeni”, “vakfı idare edenleri”, “vakıftan faydalanacakları” ve “üçüncü ki ileri” ba ladı ı gibi “Devleti” de ba ladı ı, bu nedenle, kurucu iradeyi yansıtan vakfiye ya da vakıf senetlerini hiç kimsenin de i tiremeyece i,

(iii) Vakıf varlıklarının, vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasının zorunlu oldu u, sonucuna varılmaktadır.

Bir özel hukuk i lemi olan vakıf kurma iradesinin kanunla belirlenen yöntemle uygun olarak açıklanması sonrasında, özel hukuk tüzeli ile kazanan mal topluluğunun, mülkiyetine geçen mal ve haklar üzerindeki tasarruf yetkisi, kuşkusuz Anayasa'nın mülkiyet hakkına, tüzeli ile invarlığını sürdürmesi de örgütlenme hürriyetine ilişkin kurallarının güvencesi altındadır. Dolayısıyla, vakıf özel hukuk tüzeli ile ilgili düzenlemelerin, vakıf kurumunun bu aslı niteliği ile uygun olması ve vakıflara yönelik olarak tesis edilecek i lemlerde, vakfı kuranın iradesine, Anayasa'nın mülkiyet hakkı ve örgütlenme hürriyetine ilişkin kurallarında öngörülenler dışında karı ılmaması gerekir.

Aksi hâlde, vakfedenin vakfı olu tururken ortaya koydu u kurucu iradeye ba lı kalmaksızın, vakfedenin amacı dı na çıkılması ve vakfın amacının ya da mallarının de i tirilmesi hâlinde, vakfın özel hukuk tüzeli ile olarak nitelendirilmesine imkân kalmayacak ve bu durum, Anayasa'nın 2. maddesinde yer verilen hukuk devleti niteliğinin gere i olan hukuk güvenli i ilkesiyle, Anayasa'nın örgütlenme hürriyeti ve mülkiyet hakkına ilişkin 33. ve 35. maddelerindeki kurullarla ba da mayacaktır.

Nitekim, kanun koyucu da 04/10/1926 tarihinden önce kurulan vakıflarla ilgili yukarıda özetledi imiz ilkelerden hareketle, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun geçici 7. maddesi ile cemaat vakıflarının; 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan ta ınmazlar ile 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmı veya cemaat vakıflarına vasiyet edildi i veya ba ı landı ı hâlde, mal edineme gerekçesiyle Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlü ü ya da vasiyet edenler veya ba ı layanlar adına tapuda kayıtlı olan ta ınmazların, tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun yürürlü e girdi i tarihten itibaren onsekiz ay içinde müracaat edilmesi hâlinde, Vakıflar Meclisinin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescillerinin yapılmasını öngörmü tür.

Benzer ekilde 22/08/2011 tarih ve 651 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 17. maddesiyle 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na eklenen geçici 11. madde ile, cemaat vakıflarının, 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup; malik hanesi açık olan ta ınmazları, kamula tırma, satı ve trampa dı ındaki nedenlerle Hazine, Vakıflar Genel Müdürlü ü, belediye ve il özel idaresi adına kayıtlı ta ınmazları, kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çe meleri, tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte anılan maddenin yürürlü e girdi i tarihten itibaren oniki ay içinde müracaat edilmesi hâlinde, Vakıflar Meclisinin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescil edilmesi; cemaat vakıfları tarafından satın alınmı veya cemaat vakıflarına vasiyet edildi i veya ba ı landı ı hâlde, mal edineme gerekçesiyle Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlü ü adına tapuda kayıt edilen ta ınmazlardan üçüncü ahıslar adına kayıtlı olanların ise Maliye Bakanlığı ınca tespit edilen rayiç de erinin Hazine veya Vakıflar Genel Müdürlü ü tarafından ödenmesi kurala ba lanmı tır.

Son olarak 21/03/2017 tarih ve 7103 sayılı Kanun'un 78. maddesiyle 5737 sayılı Kanun'a eklenen geçici 13. madde ile Vakıflar Genel Müdürlü ünün mülkiyetindeki Mardin ili, Nusaybin ilçesinde bulunan ve maddede sayılan ta ınmazların, tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte, ta ınmazların bulundu u bölgede yer alan Süryani cemaatine ait vakıflar arasından

Vakıflar Meclisinin kararı ile belirlenecek vakıflar adına, ilgili tapu sicil müdürlüklerince tescil edilmesi hükmüne bağlanmıştır.

g) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin Vakıf Müessesesine Bakışı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde güvence altına alınan haklar arasında "vakıf kurma hakkı" açıkça yer almamakla birlikte AİHM, Sözleşme'nin 11. maddesinde sadece "birlik kurma hakkı"ndan bahsedilmesine rağmen, bu maddeyi "vakıf kurma hakkını" da kapsayacak şekilde yorumlamakta (*Sidiropoulos ve diğ. / Yunanistan*, no. 26695/95, 10/07/1998, § 40; *Mihr Vakfı/Türkiye*, no. 10815/07, 07/05/2019, § 40), vakıf kurma hakkını Sözleşme'nin 9. maddesindeki din ve vicdan hürriyeti ile 10. maddesindeki ifade hürriyetiyle yakın ilişki olarak görmektedir (*Young, James and Webster/Birleşik Krallık*, no. 7601/76; 7806/77, § 57, 13/08/1981).

AİHM, kimi vakıfların yaptırım bireysel bağ vurularda, Sözleşme'nin eki 1 Nolu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında mülkiyetin korunması hakkının ihlal edildiği yönündeki iddiaları incelemekte ve bu vakıflara ait mal ve hakların tescil ve iadesi ya da maddi tazminat ödenmesi yönünde kararlar vermektedir. Bu vakıflardan biri olan 1832 yılında Osmanlı döneminde Padişah fermanıyla kurulan ve vakıf statüsü korunan Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfının yaptırım bağ vuru üzerine AİHM, korunan vakıf statüsü ve söz konusu taahhütlerin uzun süre vakfa tescilli olduğunu gözeterek taahhütlerin vakıf adına yeniden tesciline, tescil yapılmaması hâlinde maddi tazminat ödenmesine karar vermiştir (*Samatya Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Yönetim Kurulu/Türkiye*, no. 1480/03, 16/12/2008).

Dolayısıyla AİHM'nin de Osmanlı döneminde kurulanlar dâhil olmak üzere, vakıfların korunan statülerinin bir sonucu olarak sahip oldukları taahhüt ve haklarının mülkiyet hakkı kapsamında korunmasını garanti altına aldığı görülmektedir.

Mülkiyet hakkının maliki olunan varlığı kullanma, değerlendirme ve yararlanma yetkilerini içerdiği açık olduğundan, vakfedenin vakfettiği mal ve haklarla ilgili iradesinin korunması, vakıf varlığının kullanılmasında bu iradeye uygun davranılması gerekmektedir. Bu gereğinin zorunlu bir sonucu olarak da vakfedenin iradesine aykırı olarak vakıf taahhütünün vasfının değiştirilmesi ya da vakfedenin iradesi hilafına başka bir amaca hizmet edecek şekilde kullanılmasının AİHM içtihatlarıyla da bağdaşmadığı anlaşılmaktadır.

) Dava Konusu İle İlgili İnceleme:

1) Kararname Çerçevesi

Millî Eğitim Bakanlığı'nın (Maarif Vekaleti) 04/11/1934 tarih ve 94041 sayılı yazısı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (Evkaf Umum Müdürlüğü) 07/11/1934 tarih ve 153197/107 sayılı yazısına istinaden yürürlüğe konulan dava konusu 24/11/1934 tarih ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında, Millî Eğitim Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün anılan yazılarına özetle yer verildikten sonra, "Bu işin gereği Vekilleri Heyetince 24/11/1934 te görüşülerek, caminin çevresindeki evkafa ait binaların Evkaf Umum müdürlüğünce yıktırılarak temizletilmesi ve diğer

binaların istimlak, yıkma ve binanın tamir ve muhafazası masrafları da Maarif Vekilli ince verilmek suretile Ayasofya caminin müzeye çevrilmesi tasvip ve kabul olunmu tur.” ifadelerine yer verilerek Ayasofya Camii müzeye çevrilmi tir.

2) Vakıf Senedi

1470 tarihli Mehmed Han-ı Sanî Bin Murad Han-ı Sanî Vakfı'na ait vakfiyede, vakfedilen hayrattan birinin de daha önce kilise iken camiye çevrilen Ayasofya Camii oldu u, “vakıf mallarının hiçbir surette temlik ya da temellük edilemeyece i” artının iptal edilemeyece i kesin bir ekilde ifade edilmi tir.

3) Tapu Senedi

Ayasofya, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı yürürlü e konulduktan sonra, 19/11/1936 tarihli tapu senedi uyarınca, stanbul li, Eminönü İlçesi (hâlen Fatih İlçesi), Cankurtaran Mahallesi, Babı Hümayun Sokak, 57. Pafta, 57. Ada, 7 numaralı Parselde “türbe, akaret, muvakkithane ve medreseyi mü temil Ayasofyayı Kebir Camii erifi” vasfı ile “Ebulfetih Sultan Mehmet Vakfı” (günümüzde Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı) adına kaydedilmi tir. Ayasofya Camii, Osmanlı Devleti döneminde özel hukuk hükümlerine göre vakfedilmi , mazbut Mehmed Han-ı Sanî Bin Murad Han-ı Sanî Vakfı'na ait hayrat ta ınmazlardandır.

4) Dünya Kültürel ve Do al Mirasının Korunmasına Dair Sözle me

Ayasofya, 14/04/1982 tarih ve 2658 sayılı Kanun'la katılmamız uygun bulunan ve 23/05/1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14/02/1983 tarih ve 17959 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “Dünya Kültürel ve Do al Mirasının Korunmasına Dair Sözle me” kuralları çerçevesinde, 06/12/1985 tarihinde kullanım durumuna ili kin herhangi bir nitelendirme yapılmaksızın “ stanbul'un Tarihi Alanları” ba lı ı altında Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii, Sultan Ahmet Camii, ehzade Mehmet Camii, Zeyrek Camii, Tarihi Surlar gibi eserlerin bulundu u tarihi yarımada içerisinde Dünya Mirası Listesine dâhil edilmi tir. Anılan Sözle me hükümlerinin bir gere i olarak olu turulan Dünya Mirası Listesi, UNESCO'ya ba lı Dünya Mirası Komitesi tarafından belirlenerek, buldukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmi do al ve kültürel varlıkları göstermektedir.

Anılan Sözle me'nin 6. maddesinde “Bu Sözle meye taraf olan Devletler, 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve do al mirasın toprakları üzerinde bulundu u devletlerin egemenli ine tam olarak saygı göstererek ve ulusal yasaların sa ladı ı mülkiyet haklarına zarar vermeden, bu tür mirasın, bütün uluslararası toplum tarafından i birli i ile korunması gereken evrensel bir miras oldu unu kabul ederler.” hükmü yer almaktadır.

5) De erlendirme

(i) Uluslararası Hukuk Yönünden

Dünya Kültürel ve Do al Mirasının Korunmasına Dair Sözle me'nin 6. maddesi hükmü

başlamında, Sözleşme tarafları devletlerin, Ayasofya kültürel ve dinsel mirasının, toprakları üzerinde bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliği olarak saygı göstererek ve ulusal yasalarının sadığı mülkiyet haklarına zarar vermeden, uluslararası toplum tarafından birlikteliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğunu kabul ettikleri açıktır.

Buna göre, kullanım durumuna ilişkin herhangi bir nitelendirme yapılmaksızın "İstanbul'un Tarihi Alanları" başlığı altında Dünya Mirası Listesine dâhil edilen Ayasofya'nın kullanım alanının iç hukukumuzda göre belirlenmesinin önünde engel teşkil eden herhangi bir kural Sözleşme'de yer almamaktadır. Aksine, Ayasofya'nın kullanım alanının iç hukukumuzda yer alan "vakıf mülkiyet hukuku" çerçevesinde belirlenmesi, Sözleşmenin 6. maddesinde ifade edilen "egemenlik olarak saygı gösterme" ve "ulusal yasaların sadığı mülkiyet haklarına zarar vermeme" ilkeleri kapsamında Sözleşme'den kaynaklanan bir zorunluluktur.

Sözleşme'nin asıl amacı Dünya Mirası Listesine alınan dinsel veya kültürel mirasın korunması olup, kültürel mirasın kullanım alanı, kültürel mirasın bulunduğu ülkenin iç hukukuna göre tayin edilecektir. Nitekim, Dünya Mirası Listesinde yer verilen ve ülkemizde bulunan miras alanlarından, Ayasofya'nın da içinde yer aldığı "İstanbul'un Tarihi Alanları" ile diğer miras alanlarında, Selimiye Camii, Divriği Ulu Camii, Süleymaniye Camii, Sultan Ahmet Camii, Mehmed Paşa Camii ve Zeyrek Camii gibi hâlen cami olarak kullanılan çok sayıda tarihi eser de bulunmaktadır.

(ii) Ulusal Hukuk Yönünden

Hayrat ta'ınmazlar; ibadethane, hastahane ve medrese gibi dinsel ruhanî ruha hayır hizmetlerinin ifası için kurulmuş olan vakıfların ta'ınmazlarıdır. Bu ta'ınmazlar, gerek mülga 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gerekse hâlen yürürlükte olan 5737 sayılı Vakıflar Kanunu hükümleri uyarınca "amminin istifadesine" terk edilmiştir.

Dolayısıyla, bu ta'ınmazlar hakkında, esas itibarıyla özel mülkiyet hükümleri tatbik olunamaz; hayrat ta'ınmazlar satılamaz, rehnedilemez, haczolunamaz; bunlar için ne mülkiyete, ne de irtifak haklarına ilişkin kazandırıcı zamanaşımı hükümleri uygulanamaz.

Zira bu mallar hiçbir şekilde özel mülkiyetinde olmayıp, kamunun kullanımına ve istifadesine tahsis edilmiştir. Hayrat ta'ınmazlar, mülga 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. maddesi ile 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 15. ve 16. maddelerinde öngörülen hükümler hariç olmak üzere, vakfın belirlediği kullanım alanı dışında bir kullanım amacına tahsis edilemez. Belirtilen istisna hükümlere göre de, hayrat ta'ınmazlar mümkün mertebe gayece aynı şekilde hayrata tahsis edilmek zorundadır.

Vakıf hayrat ta'ınmazlarının temel özelliği bunların amaç dışı kullanımlara karşı üçüncü kişiler yanında, bizzat Devlete karşı da korunmuş olmasıdır. Bu vakıfların Devletin koruması altında olması, Devletin istediği zaman ve istediği şekilde vakıf malları üzerinde tasarrufta bulunması anlamına gelmez. Devlet, sadece amacı doğrultusunda kullanılmasını teminen, vakıf mallarının kendisine emanet edildiği varlık konumundadır.

Düzenleyici hükümlerle vakıf hayrat ta'ınmazlarının, başlıca bir amaca özgülenmesi mevzuata ve evrensel hukuk ilkelerine aykırı olacaktır.

Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlü e girmesinden önce kurulan vakıflar hakkında uygulanacak mevzuatı belirleyen, 864 sayılı Kanun'un 1. maddesinde "Kanunu medenin meri olma a ba ladı ı tarihten evvelki hâdiselerin hukukî hükümleri, mezkûr hadiselerin hangi kanun meri iken vaki olmu ise yine o kanuna tâbi kalır." ve 8. maddesinde ise "Kanunu medenin meriyete vazından mukaddem vücuda getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu ne rolunur." ekinde son derece sarıh hükümlerle;

(i) vakfın kurucu belgesi olan vakfiyede yer alan kayıtların, vakıf kurma i lemi tamamlandıktan sonra, vakfedeni, vakfı idare edenleri, vakıftan faydalanacakları, üçüncü ki ileri ve Devleti ba ladı ı,

(ii) vakfiye ile düzenlenen hususların hiçbir ekinde de i tirilemeyece i,

(iii) vakıf varlıklarının, vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasının zorunlu oldu u, ekinde formüle edilebilecek "eski vakıf statüsü" açıkça korunmu olmasına ra men, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı incelendi inde, tapu kaydına göre mazbut bir vakıf olan Ebulfetih Sultan Mehmet Vakfına (günümüzde Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı) ait ve vakfiyesi gere ince cami olarak kullanılması gereken hayrat ta ınmaz niteli indeki Ayasofya Camii'nin müzeye dönü türüldü ü görülmektedir.

Ayasofya Camii ve Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlü e girdi i 4 Ekim 1926 tarihinden önce kurulan di er vakıfların 864 sayılı Kanun'un 1. ve 8. maddeleri ile açıkça koruma altına alınmı olan eski vakıf statüsü, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının yürürlü e konuldu u tarihten sonra yürürlü e giren 05/06/1935 tarih ve 2762 sayılı (mülga) Vakıflar Kanunu, 03/12/2001 tarih ve 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlü ü ve Uygulama ekinde Hakkında Kanun ve 20/02/2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda aynı esaslar çerçevesinde korunmaya devam edilmi tir. Buna göre, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı, yukarıda alıntılanan ve vakıf senedi hangi tarihte düzenlenmi se o tarihteki mevzuatın uygulanaca ını hükme ba layan 864 sayılı Kanun'un 1. maddesine açıkça aykırıdır.

Dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı, yukarıda yer verilen mevzuat, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danı tay ve A HM kararları kapsamında de erlendirildi inde;

Ayasofya'nın, statüsü muhafaza edilerek hukuk düzenimizle güvence altına alınan, özel hukuk tüzel ki ili ini haiz mazbut vakıf niteli indeki Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı'nın mülkiyetinde oldu u,

Ayasofya'nın, vakfedenin iradesi gere i sürekli ekinde cami olarak kullanılması için toplumun hizmetine sunuldu u, bedelsiz olarak kamunun istifadesine terk edilmesi yönüyle hayrat ta ınmaz niteli i ta ıdı ı, tapu belgesinde de cami vasfı ile tescilli bulundu u,

Vakıf senedinin, hukuk kuralı etki, de er ve gücünde oldu u, vakfedilen ta ınmazın vakıf senedindeki niteli inin ve kullanım amacının de i tirilemeyece i, bu hususun tüm gerçek ve tüzel ki ilerle birlikte davalı idare için de ba layıcı oldu u,

Devletin, vakıf varlı ının, vakfedenin iradesine uygun olarak kullanılmasını sa lama yönünde pozitif yükümlülü ü, vakıf mal ve hakları ile ilgili olarak vakfedenin iradesini ortadan kaldıracak ekinde müdahalede bulunmama yönünde de negatif yükümlülü ünün bulundu u, ku kusuzdur.

Bu durumda, Türk hukuk sisteminde kadimden beri korunarak ya atılan Vakfa ait taşınmaz ve hakların vakfiyesi doğrultusunda istifadesine bırakıldığı toplum tarafından kullanılmasına engel olunamayacağı, vakıf senedinde sürekli olarak tahsis edildiği cami vasfı dışında kullanımının ve başka bir amaca özgülenmesinin hukuken mümkün olmadığı sonucuna varıldığından, bu hususlar dikkate alınmaksızın Ayasofya'nın cami olarak kullanımının sonlandırılarak müzeye çevrilmesi yönünde tesis edilen dava konusu Bakanlar Kurulu Kararında hukuka uygunluk görülmemiştir.

KARAR SONUCU :

Açıklanan nedenlerle;

1. Dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının **İPTALİNE**,
2. Ayrıntısı aşağıda gösterilen toplam yargılama giderinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine,
3. Karar tarihinde yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca TL vekâlet ücretinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine,
4. Posta giderleri avansından artan tutarın kararın kesinleşmesinden sonra davacıya iadesine,

Bu kararın tebliğ tarihini izleyen otuz gün içerisinde Danıştay Dava Daireleri Kuruluna temyiz yolu açık olmak üzere, 02/07/2020 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.